

Interne notater

STATISTISK SENTRALBYRÅ

85/31

9. august 1985

FORSLAG TIL STANDARDER FOR KJENNEMERKER KNYTTET TIL
FAMILIER OG HUSHOLDNINGER
(fra en arbeidsgruppe)

	Side
1. Bakgrunn for forslaget	2
2. Forslag til definisjoner av husholdninger og familier	2
3. Oppretting og oppløsning av husholdning/familie	7
4. Forslag til kjennemerker knyttet til familier og husholdninger ..	8
4.1. Kjennemerker knyttet til familier	8
4.1.1. Familietype	8
4.1.2. Andre anbefalte kjennemerker for familier	9
4.2. Kjennemerker knyttet til husholdninger	9
4.2.1. Husholdningstype	9
4.2.2. Andre anbefalte kjennemerker for husholdninger	12
5. Husholdnings- og familiekjennemerker knyttet til personer	12
5.1. Livsløpsfase	12
Vedlegg 1 Husholdningstype	14
Vedlegg 2 Familiefase	30

1. BAKGRUNN FOR FORSLAGET

I oktober 1984 oppnevnte avdelingsdirektøren for fagavdelingen ei arbeidsgruppe som fikk følgende mandat:

"Utforme forslag til definisjoner av enhetene "familie" og "husholdning". Grappa skal finne fram til behovet for kjennemerker knyttet til hver av enhetene, komme med utkast til definisjoner av dem, og inndeling av kjennemerkeverdier. Videre skal grappa komme med utkast til definisjon av familie- og husholdningskjennemerker som skal knyttes til personer i Byrået sine statistikker."

Bakgrunnen for at grappa ble oppnevnt, var et notat fra 12. kontor (Familiestatistikk. Momenter til koordineringsmøte. JKT/JBy/KWa, 5.7.84) og koordineringsmøte 19.6.84.

Arbeidsgruppa har bestått av

Johan-Kristian Tønder (formann)
Arne S. Andersen
Yngve Bergstrøm
Helge Brunborg
Eva Jemblie Monssen (sekretær)

Svein Brenna har deltatt på de fleste møtene i gruppa.

Arbeidsgruppa har hatt 8 møter.

I tillegg til arbeidsgruppa, har det vært ei referansegruppe med medlemmer fra 1. kontor, Folketellingskontoret, Registerkontoret og Intervjukontoret i tillegg til de kontorene som er representert i arbeidsgruppa (Gruppe for planlegging og analyse, 13. kontor, Sosiodemografisk forskningsgruppe og 12. kontor). Referansegruppa har hatt 1 møte.

2. FORSLAG TIL DEFINISJON AV HUSHOLDNINGER OG FAMILIER

Utvalget anbefaler følgende betegnelser brukt på husholdningene. Det finnes tre husholdningskategorier:

- Privathusholdning
- Felleshusholdning
- Uoppgitt husholdningskategori

De to første kategoriene kan deles inn i husholdningstyper.

Bolig

Utgangspunkt for definisjonen av en husholdning, er at den skal bestå av personer som bor i samme bolig (boligenhet). Boligen kan være en privatbolig eller bolig for en felleshusholdning. Vi skiller derfor mellom privathusholdninger og felleshusholdninger.

Til en bolig er som hovedregel regnet rom som er bygd (eller ombygd) til bruk for én eller flere personer med fellesskap i kost og losji, og hvor det er atkomst til rommene (rommet) uten at en må gå gjennom en annen bolig.

En bolig for privathusholdninger skal som hovedregel falle sammen med begrepet leilighet/enebolig. Som privatbolig regnes enebolig, rekkehusleilighet o.l., leilighet i tomannsbolig, leilighet i leiegård, blokkleilighet, leilighet i hus for næringsformål, hybelleilighet og hybel med egen inngang.

Alle andre permanente boliger regnes som boliger for felleleshusholdninger, bl.a. aldershjem, barnehjem o.l. Personer som ikke bor i privatbolig for felleleshusholdning, bor "uten fast bolig".

Merknader til definisjon av bolig

I enkelte tilfeller vil en bolig omfatte mer enn én leilighet. Dette skyldes utilstrekkelige adresseopplysninger i registret (GAB-registret). Dersom f.eks. ugifte barn bor i egen leilighet (hybel med egen inngang o.l.), men på samme adresse som foreldrene, er som hovedregel barna regnet å høre til samme bolig som foreldrene. I dette tilfelle utgjøres boligen av leiligheten som foreldrene bor i og leiligheten barna bor i. Bare dersom barna er registrert som egen familie i folkeregisteret, regnes leilighetene som særskilte boliger. To leiligheter i ett og samme hus kan altså vekselvis bli registrert som en eller to boliger, avhengig av slektskapsforholdet mellom beboerne i de to leilighetene.

Egen bolig

Hver enkelt hybel i hybelbygg regnes som egen bolig. Dette gjelder også når flere hybler har felles gang, hall, bad og/eller kjøkken. Videre er hybler for sykepleiere, legeboliger og rom som disponeres av privathusholdninger i sykehus, militærforlegninger eller felleleshusholdninger alltid regnet som egne boliger.

Ikke egen bolig

Hybler uten egen inngang regnes som hovedregel ikke som egen bolig. Hybler uten egen inngang som ikke ligger i hybelbygg, institusjon e.l. og som bebos av personer som er registrert i folkeregisteret på vedkommende adresse, regnes alltid til samme bolig som hovedleiligheten.

Hybler eller rom for forpleide i felleleshusholdninger regnes ikke som bolig.

Bosatt

Som hovedregel er en person regnet å være bosatt i den boligen hvor vedkommende er registrert som bosatt i folkeregisteret på det tidspunktet eller i det tidsrommet statistikken gjelder for. Hovedregel i folkeregistreringen er at en person skal registreres som bosatt der vedkommende regelmessig har sin døgnhvile.

Som bosatt i felles husholdning regnes etter reglene i Det sentrale personregister, personer som har et opphold i felleleshusholdningen på minst 6 mnd. og hvor ikke eneste formål er behandling. Unntatt fra dette er gifte personer hvor ektefellen har bolig utenfor felleleshusholdningen og personer med (umyndige) barn utenfor felleleshusholdningen. Disse personene blir ikke registrert som bosatt i felleleshusholdningen, men i samme bolig som ektefelle/barn. Personer som har et opphold i felleleshusholdningen på under 6 mnd., men som ikke har annet bosted, blir registrert bosatt i felleleshusholdningen.

Utvalget anbefaler at disse reglene for bosted generelt følges. Dvs. at en som er registrert bosatt i en felleleshusholdning, regnes som bosatt i felleleshusholdning i statistikken.

I særundersøkelser, f.eks. undersøkelser av klienter i alders- og sykehjem, kan en avvike fra definisjonen av felleleshusholdning, jfr. merknadene ④ og ⑤.

De viktigste registreringsreglene er ellers:

Bostedsforhold	Skal registreres som bosatt i
Gift person som pga. arbeid, studier, avtjening av verneplikt e.l. oppholder seg utenom ektefelles felles bolig	Ektefellenes felles bolig, og regnes dermed til denne husholdningen og til samme familie som ektefellen ①
Ugift person som pga. studier, skolegang eller avtjening av verneplikt oppholder seg utenom foreldrenes/forsørgers bolig	Foreldrenes/forsørgers bolig, og regnes dermed til foreldrenes/forsørgers husholdning og (foreldrenes) familie ②
Ugift person med eget arbeid og som vanligvis ikke bor hos foreldre/forsørger	Boligen der personen vanligvis bor, og regnes derfor til denne husholdningen, men som en egen familie, eventuelt sammen med egne ugifte barn ③
Person som pga. ferie, besøk hos kjente, forretningsreise e.l. er fraværende fra boligen der vedkommende vanligvis bor	Boligen der personen vanligvis bor, og til denne husholdningen.
Person som er forpleid i barnehjem; aldershjem, sykehjem eller er satt bort i privat pleie	Barnehjemmet, aldershjemmet, sykehjemmet eller boligen hvor personen er i pleie ④
Person som er innlagt på sykehus eller anbrakt på arbeidsskole, arbeidsanstalt eller fengsel	Boligen der personen var bosatt før innleggelsen eller anbringelsen ⑤
Person som ikke kan henføres til en bestemt bolig	"Uten fast bolig" og regnes som egen "husholdning" og egen familie

Merknader:

- 1) Det forekommer unntak fra denne regelen, dvs. ektefeller som er registrert på ulike adresser og som dermed regnes til ulike familier. Personregisterkontoret er imidlertid noe tilbakeholden med å tillate at ektefeller som tidligere har hatt felles adresse, oppretter hver sin adresse. Samboende behandles på samme måte som gifte i statistikk der dette er mulig.
- 2) Personregisterkontoret praktiserer denne reglen nokså konsekvent. I statistikken vil vi være nødt til å rette oss etter dette. Det gjelder imidlertid to unntak:
 - a) Ved undersøkelser som gjelder forholdene til studenter og skoleungdom må det tas utgangspunkt i den faktiske bosituasjonen, og de må regnes som egne husholdninger.
 - b) I undersøkelser der en ugift person i denne gruppen er registrert som samboer med en annen, og de bor utenom foreldrenes bolig, skal de regnes som en egen husholdning og som en egen familie.

De to unntakene vil som regel bare forekomme i statistikk som bygger på andre datakilder enn personregisteret. Ved dokumentasjonen av slike undersøkelser bør det gis statistikk som viser personenes fordelinger på husholdninger og familier dersom det bare tas hensyn til de opplysninger som står i registeret.

- 3) Personer som er samboer med en annen person i husholdningen, utgjør en familie sammen med samboeren og eventuelle barn av samboeren og/eller egne barn.
- 4) Fosterbarn regnes å høre til den privathusholdningen det bor i, men regnes som en egen familie.

I noen tilfeller vil det være et heller langt tidsrom mellom flyttinger til en institusjon og registreringen av flyttingen. I statistikk bør man så langt det er mulig holde seg til den situasjonen som står i registeret, men i statistikk som skal belyse institusjonen eller forholdene for pensjonærer (klienter) eller ansatte, må det tas utgangspunkt i den faktiske bosituasjonen. I det siste tilfellet bør dokumentasjonen til statistikken gi oversikt over den registermessige situasjonen i henhold til registeropplysningene.

- 5) Statistikk som skal belyse forholdene for klienter eller ansatte, må ta utgangspunkt i den faktiske bosituasjonen for klienten. Dokumentasjonen til statistikken bør gi oversikt over den registermessige situasjonen.

Definisjon av husholdninger

En privathusholdning består etter dette av alle personer som bor i samme privatbolig.

Som felleshusholdning regnes sosiale institusjoner og andre husholdninger som på tilsvarende måte er ordnet som felleshusholdninger, dvs. at de som bor i husholdningen får det meste av matlaging og husarbeid utført av personale som er ansatt for dette arbeidet, og som derfor ikke selv er en del av institusjonens pasienter, klienter e.l. For å regnes som en felleshusholdning, må tallet på personer i husholdningen (ikke medregnet personalet) være 5 eller høyere. Personalet skal ikke regnes med til den felleshusholdningen de arbeider i. .

Som nevnt i definisjonen av privatbolig, regnes denne som en ramme rundt felles aktiviteter som bl.a. matlaging. Det finnes likevel husholdninger der en eller flere personer ikke har felles kost med de øvrige personene i husholdningen. Ett eksempel er hybelboere på hybler uten egen inngang som holder kosten selv. I noen undersøkelser er det derfor skilt mellom husholdninger der personene bor i samme bolig (bohusholdninger), og husholdninger der personene i tillegg til å bo i samme bolig også hadde felles kost (kosthusholdninger). Inntekts- og formuesundersøkelsen i 1982 viste at tallet på bo- og kosthusholdninger var tilnærmet like stort. Vi har i forslaget til standard derfor valgt å tolke det slik at de to begrepene dekker hverandre. Dermed er det bare nødvendig med statistikk for en type privathusholdninger.

De personene som tilsammen utgjør en privathusholdning, vil som oftest ha et slektskapsforhold til hverandre. Men i en del husholdninger vil det være en eller flere personer som ikke står i noe slektskapsforhold til de øvrige. De personene i en privatbolig som har et slektskapsforhold kalles ofte en slekts-husholdning. Begrepet slekts-husholdning er imidlertid ikke vanlig i norsk statistikk, og vil derfor ikke bli omtalt videre.

Merk at bo-kollektiver må klassifiseres som en privat flerfamiliehus-holdning og ikke som en felleshusholdning.

Definisjon av familier

De personene som bor i samme bolig og som er knyttet til hverandre som ektefeller/samboere og/eller som foreldre/ugifte barn (uansett det ugifte barnets alder) utgjør tilsammen en familie. En familie kan i høyden bestå av to generasjoner og kun et ektepar/samboerpar. Som familie regner vi også enkeltpersoner, slik at alle personer er med i en husholdning og en familie, enten sammen med andre personer eller alene.

Som samboerpar regner vi par som lever i et ekteskapsliknende forhold. Det vil i dag bare være enkelte undersøkelser/statistikker som kan gi tall for samboerpar. Med dagens definisjoner i folkeregisteret er det bare mulig å lage statistikk over samboende med felles barn og felles adresse.

For statistikk som bruker andre inndelinger med hensyn til ektepar og samboende par enn det som er mulig å lage fra Det sentrale personregisteret (registeret), skal det som dokumentasjon lages egne tabeller som viser fordelingen av disse parene/personene utifra registeropplysningene.

Fordi adferd hos ektepar og samboende par tildels er forskjellig, må vi alltid bevare muligheten for å lage statistikk for hver av gruppene. Også for å lage sammenliknbarhet i tid og mellom forskjellige typer av statistikk er en ofte henvist til å bruke registeropplysningene i statistikkproduksjon.

Personer i en felleleshusholdning danner familier etter de samme regler som personer i privathusholdninger.

Personer "uten fast bolig" regnes som egen husholdning og som egen familie.

3. OPPRETNING OG OPPLØSNING AV HUSHOLDNING/FAMILIE

En ny familie opprettes

- a) når en person flytter fra boligen til den familie som personen tilhører eller bor i, og til en annen bolig. Barn som flytter mellom skilte foreldre, føres ikke til opprettelse av en ny familie. Ved skilsmisse oppstår 2 nye familier, mens den gamle oppløses.
- b) ved inngåelse av ekteskap/samboerforhold, men ikke ved overgang fra samboerforhold til ekteskap.
- c) ved overgang fra 2 til 3 generasjoner i en familie, vil de to yngste danne en ny familie.

En eksisterende familie oppløses

- a) når ekteskap/samboerforhold oppløses eller ektefeller bor i hver sin bolig uten at ekteskapet formelt oppløses. Unntak er dersom en ektefelle/samboer dør. Da fortsetter familien å eksistere, men med én person mindre.

Utvalget regner med at det skal være mulig å lage statistikk som viser utviklingen for familier etter disse definisjonene.

Husholdninger

For husholdninger har utvalget ikke kunnet finne definisjoner for oppretting og oppløsning som er så gode at de kan anbefales brukt for å lage utviklingsdata om husholdninger. Vi anbefaler derfor at husholdningsstatistikk blir laget som tverrsnittsdata på et bestemt tidspunkt, eller som tidsserier av tverrsnittsdata.

4. FORSLAG TIL KJENNEMERKER KNYTTET TIL FAMILIER OG HUSHOLDNINGER

Den standarden som skal tilrås brukt i Byrået, må være slik at alle undersøkelser med husholdning/familie som enhet har data som gjør det mulig å klassifisere husholdningene/familiene etter de kjennemerkene som standarden inneholder. I valg av kjennemerker i standarden er det tatt hensyn til at det vanligvis skal være mulig å samle inn data om kjennemerkene.

Om en undersøkelse ikke inneholder alle de kjennemerker som er nevnt i de detaljerte inndelingene av familier og husholdninger etter type, så skal undersøkelsen så langt det er mulig holde seg til de foreslåtte standarder.

4.1. Kjennemerker knyttet til familier4.1.1. Familietype

Familietypeinndelingen tar utgangspunkt i inndelingen av én-familie-husholdninger, både på detaljert og aggregert form.

DEN DETALJERTE INNDELINGEN

1. Enslig under 45 år.
2. Enslig 45-64 år.
3. Enslig 65 år og over.
4. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person under 45 år.
5. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person 45-64 år.
6. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person 65 år og over.
7. Par med små barn (yngste hjemmeboende barn 0-19 år).
8. Par med store barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 7-19 år).
9. Par med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over).
10. Mor med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år.
11. Far med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år.
12. Mor/far med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over).

DEN AGGREGERTE INNDELINGEN

	Detaljert inndeling
I. Enslig	(1-3)
II. Par uten ugifte hjemmeboende barn	(4-6)
III. Par med små barn (yngste hjemmeboende barn 0-6 år).....	(7)
IV. Par med store barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 7-19 år)	(8)
V. Mor/far med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år	(10,11)
VI. Familier med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over).....	(9,12)

DEN GROVE INNDELINGEN

	Aggregert inndeling
a) Enslige	(I)
b) Familier med barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år)	(III, IV, V)
c) Andre familier	(II, VI)

4.1.2. Andre anbefalte kjennemerker for familier

Antall ugifte, hjemmeboende barn i familien

Samme inndeling som for husholdninger, dvs. antall ugifte, hjemmeboende barn 0-19 år fordelt på 1 barn, 2 barn, 3 barn og 4 barn og over.

Antall personer i familien

Samme inndeling som for husholdninger, dvs. antall personer i familien fordelt på 1 person, 2 personer, 3 personer og 4 personer, osv.

Yngste ugifte, hjemmeboende barns alder

Familiestatistikken har i dag aldersinndelingen 0-2 år, 3-6 år, 7-16 år, 17-19 år og 20 år og over.

Utvalget foreslår at følgende aldersinndelinger bør brukes:

0- 4 år	i tillegg gis:	0- 2 år
5- 9 "		3- 6 "
10-14 "		7-12 "
15-19 "		13-16 "
20 år og over		17-19 "

Ved hjelp av de 5-årige aldersgrupper og tilleggsaldersgruppene er det mulig å lage alle de aldersgruppeinndelinger som er aktuelle i familie- og husholdningsstatistikk. Den foreslåtte inndelingen må ses på som en detaljert inndeling sammen med ett-årige aldersgrupper. Dersom enkelte undersøkelser/statistikker ønsker å bruke en annen eller mer aggregert inndeling, må en i tillegg gi aldersgrupper som gjør det mulig med omregning til 5-års aldersgrupper.

Familiefase

Spørsmålet om en egen inndeling av familier etter familiefase har vært reist i utvalget.

Utvalget anbefaler ikke at det lages en egen familiefaseinndeling for familier, da familiefase er godt nok innebygd i familie- og husholdningstypene.

4.2. Kjennemerker knyttet til husholdninger

4.2.1. Husholdningstype

Utvalgets forslag tar utgangspunkt i Arne S. Andersens notat "Husholdningstype" (ASA/BjF, 19.12.83. Se vedlegg 1). Etter å ha sett på typeinndelingen i ulike statistikker, konkluderer han på side 3 med: "Ut fra alle formål synes skillet mellom husholdninger med barn og husholdninger uten, og skillet mellom én-personhusholdninger og flerpersonhusholdninger å være viktig Når det gjelder husholdningenes betydning for en del avgjørelser og for organisering av aktiviteter, er det viktigere å skille etter barnas alder og kanskje også å få skilt ut 3 eller flere generasjonshusholdninger....."

På side 8 har Andersen to forslag til inndelinger. Den ene er detaljert (15 kjennemerkeverdier). Den andre er et aggregat av den første, og har sju verdier. Andersens notat tar utgangspunkt i hovedinntektstaker for gruppering av husholdninger.

Problemer med en god definisjon av husholdningsinntekt førte til at vi har valgt å ikke ta dette kjennemerket med som standard. Inntektsbegreper og definisjoner ligger også tildels utenfor utvalgets kompetanseområde. Utvalget foreslår derfor at det oppnevnes et eget utvalg til å ta opp inntektsbegreper og -definisjoner, og som bedre kan finne fram til hensiktsmessige inntektsgrupperinger for husholdninger og familier.

På dette grunnlag anbefaler utvalget derfor at en bytter ut begrepet hovedinntektstaker med eldste person i grupperingen av husholdningstyper fra Andersens notat. Men inntekt må gjerne brukes som kjennemerke, der det finnes tilstrekkelig brukbare definisjoner.

Utvalget foreslår tre husholdningstypeinndelinger, en detaljert, en mer aggregert og en grov inndeling. Mellomformer av disse inndelingene framkommer ved at en nytter den detaljerte inndelingen av én eller flere av gruppene i den aggregerte utgaven, og tilsvarende for den grove inndelingen.

I disse grupperingene bruker vi følgende definisjoner:

1. Par omfatter både gifte- og ikke-gifte samboende par, selv om det i undersøkelser som bygger på registerdata bare vil være mulig å få med ektepar og muligens samboende med felles barn. Utvalget er imidlertid i tvil om betegnelsen bør være "par" eller "gifte/ugifte par".
2. Barn er ugifte hjemmeboende barn til par/mor/far og omfatter foruten egne barn, adoptivbarn og stebarn. Omfatter ikke fosterbarn og barn som er samboende.
3. Familie brukes i familiestatistikkens betydning slik at begrepet omfatter både familiekjerne og enslig.

Utvalget er oppmerksom på at aldersinndelingen i den detaljerte grupperingen ikke er i overensstemmelse med den som er vedtatt som standard i Byrådet.

Utvalget anbefaler imidlertid at aldersinndelingen, 0-6 år og 7-19 år, i den detaljerte grupperingen blir brukt fordi denne inndelingen er viktig for familie- og husholdningsstatistikken.

I dagens Norge er 67 år et viktig aldersskille pga overgang fra et yrkesaktivt liv til pensjonisttilværelse, for de fleste som har vært yrkesaktive. Utvalget mener framtida sannsynligvis vil gi mere glidende overganger mht. alder ved pensjonering, derfor bør Byrådet bruke 65 år og over. En slik inndeling vil samtidig være i samsvar med standard for aldersinndelinger.

DEN DETALJERTE INNDELINGEN

En-familiehusholdninger

1. Enslig under 45 år.
2. Enslig 45-64 år.
3. Enslig 65 år og over.
4. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person under 45 år.
5. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person 45-64 år.
6. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person 65 år og over.
7. Par med små barn (yngste hjemmeboende barn 0-6 år).
8. Par med store barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 7-19 år).
9. Par med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over).
10. Mør med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år.
11. Far med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år.
12. Mor/far med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over).

Dette er den samme inndelingen som den detaljerte inndelingen for familietyper.

Fler-familiehusholdninger

13. Enslige.
14. Andre husholdninger uten ugifte hjemmeboende barn 0-19 år.
15. Andre husholdninger med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år.

DEN AGGREGERTE INNDELINGEN

En-familiehusholdninger

Detaljert
inndeling

I. Enslig	(1-3)
II. Par uten ugifte hjemmeboende barn	(4-6)
III. Par med små barn (yngste hjemmeboende barn 0-6 år)	(7)
IV. Par med store barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 7-19 år)	(8)
V. Mor/far med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år	(10,11)
VI. En-familiehusholdninger med voksne barn, (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over)	(9,12)

Fler-familiehusholdninger

VII. Fler-familiehusholdninger med ugifte hjemmeboende barn 0-19 år	(15)
VIII. Flerfamiliehusholdninger uten ugifte hjemmeboende barn 0-19 år	(13,14)

DEN GROVE INNDELINGEN

Aggregert
inndeling

a) En-personhusholdninger	(I)
b) Husholdninger med barn (en- og flerfamiliehusholdninger med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år)	(III, IV, V, VII)
c) Andre husholdninger	(II, VI, VIII)

Der det er mulig bør det skilles mellom gifte og ikke-gifte par. Da bør det under gruppe 4-9 og II-IV spesifiseres en linje med "Herav ikke-gifte par".

Utvalget anbefaler at den aggregerte inndeling er hovedinndelingen som bør brukes. Dersom det er behov for en mer detaljert inndeling så skal den detaljerte standarden brukes. Hvis det er nødvendig eller bare mulig å bruke en ytterligere aggregering bør den grove inndelingen brukes.

4.2.2. Andre anbefalte kjennemerker for husholdninger

Disse kjennemerkene kan brukes uavhengig av den detaljerte og aggregerte inndelingen over:

Antall ugifte, hjemmeboende barn i husholdningen

Utvalget anbefaler at husholdninger med barn kan grupperes etter antall ugifte, hjemmeboende barn 0-19 år. Inndelingen blir 1 barn, 2 barn, 3 barn og 4 barn og over.

Antall personer i husholdningen

Utvalget anbefaler at husholdningene grupperes etter antall personer. Inndelingen blir 1 person, 2 personer, 3 personer og 4 personer, osv.

Eldste person i husholdningen

Inndelingen av husholdningen etter eldste person bør skje i følgende grupper:

Eldste person under 45 år	
Eldste person	45-64 år
Eldste person	65 år og over

5. HUSHOLDNINGS- OG FAMILIEKJENNEMERKER KNYTTET TIL PERSONER

Utvalgets forslag tar utgangspunkt i A. Andersens notat av 7. 11. 83 "Familiefase", se vedlegg 2 (ASA/HaH, 7/11-83).

Husholdnings- og familiekjennemerkene bør belyse følgende sider ved personen:

- om personen er knyttet til én-familie- eller fler-familiehusholdning
- personens familietyperilhørighet, minimum inndelt etter den aggregerte familietypeinndelingen
- antall personer i husholdningen/familien
- personers fase i livsløpet sett ut fra familietilknytning

5.1. Livsløpsfase

I forslaget til inndeling i livsløpsfase menes med enslig en én-persons-familie.

DEN DETALJERTE INNDELINGEN

1. Hjemmeboende barn (ugifte hjemmeboende barn, uansett alder, som ikke har egne barn).
2. Enslig, 0-19 år.
3. Enslig, 20-44 år.
4. Gift/samboer, 0-44 år, uten ugifte hjemmeboende barn.
5. Mor/far, 0-44 år, med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år.
6. Gift/samboer, 0-44 år, med små barn (yngste hjemmeboende barn 0-6 år).
7. Gift/samboer, 0-44 år, med store barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 7-19 år).
8. Mor/far, 0-44 år, med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over).
9. Gift/samboer, 0-44 år, med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over).
10. Mor/far, 45-64 år, med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år.
11. Gift/samboer, 45-64 år, med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år.
12. Enslig, 45-64 år, eller mor/far, 45-64 år, med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over).
13. Gift/samboer, 45-64 år, uten barn eller med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over).
14. Enslig eller mor/far, 65 år og over.
15. Gift/samboer, 65 år og over.

DEN AGGREGERTE INNDELINGEN

	Detaljert inndeling
I. Tidlig livsløpsfase	(1.-4.)
II. Barnefostringsfase	(5.-11.)
III. Sen livsløpsfase	(12.-15.)

HUSHOLDNINGSTYPE

1. Definisjon av husholdning

Husholdning er ikke noe entydig begrep. Vi skal her bare nevne tre av de mer brukte husholdningsdefinisjoner. Det er kosthusholdning, bohusholdning og slektshusholdning. Av disse er de to første definisjonene av husholdning de mest brukte. Formålet med dette notatet er ikke å ta opp disse definisjonene, selv om det uten tvil er behov for å foreta en del presiseringer av hvem som tilhører f.eks. en kosthusholdning for operasjonelle formål. Den husholdningstypegruppering som blir foreslått her er tenkt anvendt på kost- og bohusholdninger. Anvendt på et konkret materiale vil grupperingen naturligvis føre til forskjellig gruppestørrelse etter om en grupperer kost- eller bohusholdninger.

2. Husholdningstypegrupperinger i en del statistikker

I vedlegg 1 viser vi de senest brukte grupperinger etter husholdningstype i personstatistikken.

Alle disse grupperingene forutsetter at en har foretatt den mest grunnleggende husholdningstypegruppering, nemlig gruppering i:

fellehusholdninger og
privathusholdninger.

Dette skille er grunnleggende i folketellingen, men det er også viktig i utvalgsundersøkelser fordi de fleste utvalgsundersøkelser utelukker personer i fellehusholdning.

Husholdningstypegrupperingene i vedlegget grupperer privathusholdninger. Statistikkene i vedlegg 1 går ut fra noe forskjellige husholdningsdefinisjoner. FoB 1970 og 1980 har bohusholdning som husholdningsenhet. Inntekts- og formuesundersøkelsen 1979 har en litt spesiell husholdningsdefinisjon som vurdert ut fra antall husholdninger synes å ligge ganske nær begrepet familie. De øvrige statistikkene har kosthusholdning som enhet. Dette må en være oppmerksom på når en sammenlikner størrelsen av tilsvarende grupper.

To grupper er felles for nesten alle grupperingene i vedlegget. Det er én-personhusholdninger og ektepar uten barn. (Unntak er Helse-søkelsen 1975 og Fritidshusundersøkelsen 1970.) I forbruksundersøkelsen er disse to gruppene ytterligere delt opp etter hovedinntektstakerens alder.

Gruppen én-familiehusholdning bestående av ektepar med barn synes også

å inngå i alle grupperingene (uklart i helseundersøkelsen), i noen tilfeller med ytterligere oppdeling. Gruppen er imidlertid ikke likt definert. Avvikene skyldes forskjellig definisjon av barn. I FoB er det ugifte barn uansett alder, i forbruksundersøkelsen er det barn 0-15 år, og i inntektsundersøkelsen er det barn som det blir gitt barnetrygd, forsørgerfradrag eller særfradrag p.g.a. forsørgelse for.

Gruppen enslig forsørger (mor/far med barn) inngår også i de fleste grupperingene, i noen tilfeller delt i to. Avvikene skyldes også her forskjellig definisjon av barn. I de fleste statistikkene synes gruppen bare å omfatte én familie. Enslige forsørgere som bor i husholdning med andre personer/familier inngår i andre grupper. Et unntak er forbruksundersøkelsen der også husholdning-er bestående av enslige forsørgere + andre personer inngår.

De største avvikene finner en i grupperingen av de resterende husholdninger. Disse utgjør fra snaut 10 prosent i FoB (flerfamiliehusholdninger) til ca 30 prosent i forbruksundersøkelsen (gruppene 7-10). At tallet er så høyt i forbruksundersøkelsen skyldes vesentlig at barn i gruppene ektepar med barn og enslige forsørgere er barn i alderen 0-15 år.

De største problemene i sammenliknbarheten av de ulike husholdningstypegrupperingene ligger altså for det første i hvordan en "definerer barn", og for det andre i grupperingen av en forholdsvis liten andel av mer "blandede" husholdninger.

Følgende grupperinger er brukt for de "blandede" husholdninger.

<u>FoB 80</u>	<u>Forbruksunders.</u>	<u>Inntektsunders.</u>	<u>Boforholdsunders.</u>	<u>Helseunders.</u>
Hush.med 2 fam.	2 el.fl.enslige	Andre hush.1-2 pers.	Andre	Andre
2 enslige	Ektepar u.barn + ensl.	" " 3 "	hush.	hush.
ensl.+fam.kjerne	" m. " + ensl.	" " 4 "	med barn	
2 fam.kjerner	Hush.med 2 el.	" " 5+ "	Andre	
Hush.med 3 + fam.	fl.fam. kjerner		hush.	
bare enslige			uten barn	
enslig(e)+fam.kjerne(r)				
bare fam.kjerner				

3. Husholdningstypegruppering for ulike formål

Husholdningsstatistikk dekker en rekke forskjellige formål. Generelt må en regne med at grupperinger som er egnede for visse formål kan være mindre egnede for andre. Siktemålet når en skal bestemme seg for en standard husholdningstypegruppering må derfor være å finne fram til en fleksibel gruppering som

er egnet for flest mulige formål.

Et av de viktigste områder er husholdningenes økonomi, deres inntekter, forbruk, sparing, beskatning m.v. En bruker her kosthusholdning (eller forsøker å nærme seg kosthusholdning) som en økonomisk enhet. I de grupperinger som er anvendt for disse formål synes betraktninger om forsørgelsesbyrde å ha spilt en viktig rolle. Skillet mellom "unge" husholdninger (i etableringsfasen) og "gamle" husholdninger som også er viktig i studier av husholdningsøkonomi har en tatt mindre hensyn til.

Et annet av de tradisjonelle områder for husholdsstatistikk er husholdningenes boligforhold. Her har bohusholdning som best svarer til begrepet bolig vært mest brukt, men kosthusholdning som enhet forekommer også, og er ikke minst relevant i forbindelse med boligøkonomi. Husholdningenes boligforhold er av interesse både for å belyse boligmassen og utviklingen i denne, for å belyse en side ved befolkningens levekår, og for å belyse hvordan boligmarkedet fungerer og f.eks. vekselvirkningen over tid mellom boligmassen og husholdningsstrukturen.

Et tredje viktig område som til nå har spilt en mindre rolle i statistikken har å gjøre med husholdningenes betydning som ramme for en rekke individuelle og kollektive avgjørelser og aktiviteter. Det gjelder ikke bare økonomiske avgjørelser, men også slike spørsmål som tilbud av arbeid i markedene, og for organisering av ulønnet arbeid slik som barnepass og annet omsorgsarbeid. Videre har husholdningene betydning som rammen om organiseringen av fritidsaktiviteter og sosialt samvær.

Det er ikke helt lett å peke på klare forskjeller i kravene til en husholdningstypegruppering ut fra de ulike formålene, men vi skal likevel komme med noen synspunkter. Ut fra alle formål synes skillet mellom husholdninger med barn og husholdninger uten, og skillet mellom én-personhusholdninger og flerpersonhusholdninger å være viktig. Skillet mellom husholdninger med forskjellig antall barn/voksne ser vi som viktig først og fremst ut fra økonomiske formål (forsørgelsesbyrde). Når det gjelder husholdningenes betydning for en del avgjørelser og for organisering av aktiviteter er det viktigere å skille etter barnas alder og kanskje også å få skilt ut 3 eller flere generasjonshusholdninger. Både for boligformål og for økonomiske formål virker det viktig å skille mellom "unge" og "gamle" husholdninger.

4. Hensyn ved konstruksjon av en husholdningstypegruppering

Utformingen av en husholdningstypegruppering må i tillegg til faglige hensyn også bli påvirket av en del andre hensyn. De viktigste er:

1. Grupperingen må være fleksibel, den må egne seg for flere formål
2. Størrelsen av gruppene i inndelingen; spesielt viktig i utvalgsundersøkelser
3. Hvor mange opplysninger må en samle inn for å foreta grupperingen
4. Hvor komplisert databearbeiding kreves det for å lage grupperingen.

5. Diskusjon av enkelte viktige spørsmål i en husholdningstypegruppering

Det er klart at én-familiehusholdningene enslige (eller én-person-husholdning) ektepar uten barn, ektepar med barn og enslige forsørgere vil inngå i grupperingen. I noen tilfeller vil de bli delt opp ytterligere. Alle øvrige husholdninger vil bestå av flere familier, enten flere enslige, enslig(e) og familiekjerne(r) eller flere familiekjerner.

Det er to typer spørsmål en må ta stilling til når det gjelder én-familiehusholdningene. Det er

- 1) definisjon av barn
- 2) ytterligere oppdeling av gruppene.

5.1. Definisjon av barn

Det er viktig å være oppmerksom på at ordet barn blir brukt i to helt forskjellige betydninger. Å overse dette vil lett føre til misforståelser. I den ene betydningen blir barn brukt for å belyse en slektskapsrelasjon. I den andre betydningen brukes barn som betegnelse på en aldersgruppe, dog uten noen presis øvre aldersgrense.

Når en bruker barn i betydningen slektskapsrelasjon bør en som barn også regne adoptivbarn og stebarn, men ikke fosterbarn (FN's anbefalinger til 1980-folketellingene).

Hovedproblemet når det gjelder samordning er imidlertid aldersavgrensninger av barn. I folketellingene er barn ugifte barn uten hensyn til alder, i forbruksundersøkelsen regnes barn i alderen 0-15 år, i inntektsundersøkelsen er det barn som er forsørget (definert på grunnlag av skattelikningen), og i familiestatistikken brukes et skille mellom barn i alderen 0-19 år og andre (ugifte barn).

Vi har ikke opplysninger om husholdninger etter barnas alder, imidlertid har vi slike opplysninger om familier. Tabell 1 viser at det finnes nesten 90 000 ektepar med barn der yngste barn er 20 år eller eldre, eller 14 prosent. Vel 70 000 ektepar med barn der yngste barn er i alderen 16-19 år, 11 prosent av alle ektepar med barn. Tabell 2 viser at i 80 prosent av ektepar med barn der yngste barn er 20 år eller eldre er yngste barn under 30 år, i 60 prosent av tilfellene under 25 år.

Blant enslige forsørgere er yngste barn i 1/3 av familiene 20 år eller eldre, og barna er typisk mye eldre enn for ektepar; i om lag 1/3 av enslige forsørger-familier med yngste barn 20 år og eldre er yngste barn 40 år og over.

Ut fra økonomiske formål er det viktig å se avgrensning av barn i forbindelse med forsørgerbyrde. Ut fra denne synsvinkel er det nødvendig å sette

en aldersgrense for barn. Dette er særlig klart for enslige forsørgere, der det er et betydelig innslag av "gamle" barn.

En grense mellom barn og voksne ved 16 år virker imidlertid lav. Det store flertall av hjemmeboende 16, 17, 18 og til med 19-åringene er forsørgede. Ifølge Ungdomsundersøkelsen 1980 gikk henholdsvis 79,66 og 53 prosent av 17, 18 og 19-åringene på skole eller studerte. Storparten av disse må en regne med blir forsørget.

Inntektsundersøkelsen bruker direkte kriterier på forsørgelse. Dette er imidlertid neppe mulig generelt. Skillet etter forsørgelse må foretas indirekte gjennom barnas alder. Vi vil foreslå at en følger familiestatistikken og setter skillet mellom barn og voksne ved 20 år (dog slik at en som barn regner personer 0-19 år ved utgangen av året).

Tabell 1. Familier med barn etter yngste barns alder. 1980

Familietype	Alle	Yngste barns alder		
		0-15 år	16-19 år	20 år og over
Ektepar med barn.....	625 206	464 645	71 289	89 272
Mor med barn.....	110 666	65 347	11 122	34 197
Far med barn.....	19 785	7 469	3 416	8 900

Tabell 2. Familier med yngste barn 20 år og over etter yngste barns alder. 1980. Prosent

Familietype	I alt	Yngste barns alder			
		20-24 år	25-29 år	30-39 år	40 år og over
Ektepar med barn.....	100	60	20	14	5
Mor med barn.....	100	30	16	22	32
Far med barn.....	100	35	16	19	31

For de fleste andre formål der en bruker husholdningstype som en grupperingsvariabel finner vi det mer rimelig å behandle husholdninger med bare "voksne barn" på samme måte som "blandede" husholdninger bestående av enslige og familiekjerner, istedenfor å slå dem sammen med de egentlige barnefamiliene. Det gjelder både for boligstatistiske formål og for formål der en er opptatt av arbeidsdelingen i husholdningen (både m.h.t. lønnet og ulønnet arbeid).

For ektepar med barn vil en mulighet være å la ektepar med yngste barn 20 år og eldre utgjøre en egen gruppe. De vil utgjøre om lag 5 prosent av alle husholdninger. Særlig i tilfelle en deler husholdninger av typen ektepar med barn etter yngste barns alder (0-6 år, 7-19 år) virker en slik løsning konsistent. Denne mulighet er imidlertid mindre tiltrekkende for enslige forsørgere.

5.2. Gruppering av husholdninger med mer enn én familie

Disse husholdningene utgjør ifølge folketellingen 8 prosent av alle bohusholdninger. I inntektsundersøkelsen der husholdningsdefinisjonen ligger nærmere familie utgjør "Andre husholdninger" 17 prosent av alle husholdninger. En del av disse husholdningene vil imidlertid være husholdninger med én familie, f.eks. ektepar med ikke-forsørgede barn. I forbruksundersøkelsen omfatter husholdningene i gruppe 7-10 (se vedlegg 1) 30 prosent av husholdningene. Også her inngår én-familiehusholdninger av typen ektefelle/mor/far med yngste barn i alderen 16 år og over. Ifølge Familiestatistikken 1980 var det 218 000 slike familier. Antar en at alle disse inngår i én-familiehusholdninger vil de utgjøre 14 prosent av alle husholdninger. Forbruksundersøkelsens tall for "blandede" husholdninger, 30 prosent, synes høyt fordi fler-familiehusholdninger med kosthusholdning som enhet høyst kan være 8 prosent ifølge FoB 1980. Et tall for "blandede" kosthusholdninger med 16-års grense mellom barn og voksne på 20-22 prosent vil være mer rimelig. Dersom en setter aldersgrensen mellom barn og voksne ved 20 år vil de "blandede" husholdninger antakelig utgjøre 15-16 prosent av alle (kost)husholdningene.

Det er altså en forholdsvis liten gruppe husholdninger, fra 10 til 20 prosent som står igjen å gruppere. Selv om dette er en komplisert og mangfoldig gruppe av husholdninger vil det for de fleste formål ikke ha noen mening å ha et stort antall undergrupper av slike husholdninger. Hensynet til informasjonsbehov og databearbeiding er også særlig aktuelt for disse husholdningene.

Vi skal her bare presentere to synspunkter på gruppering av de "blandede" husholdningene. Inndelingen som er brukt i inntektsundersøkelsen etter tallet på personer i disse husholdningene er i for høy grad rettet mot økonomiske formål (forsørgelsesbyrde) til å være generelt brukbar.

Folketellingenes grupper bestående av husholdninger med minst 3 familier, hvorav minst én familiekjerne, er så små (6000 husholdninger i 1980) at det selv for folketellingsformål synes tvilsomt å opprettholde dem som egne grupper.

5.3. Videre oppdeling av hovedgrupper

Diskusjonen og forslagene hittil peker i retning av tre hovedgrupper: enslige (én-personhusholdninger), ektepar uten barn og ektepar med yngste barn under 20 år.

For enslige og ektepar uten barn er det for mange formål viktig å skille etter husholdningenes "alder", f.eks. etter hovedinntektstakerens alder.

For én-familiehusholdninger bestående av ektepar med barn har en i forbruks- og inntektsundersøkelsen delt opp etter tallet på barn. Denne oppdelingen blir foretatt for å kontrollere for forsørgelsesbyrde.

En annen aktuell oppdeling av disse husholdningene er en oppdeling etter barnas alder, spesielt etter yngste barns alder. Denne inndelingen er anvendelig for flere formål enn den første. Når det gjelder husholdningen som ramme om avgjørelser og aktiviteter er det neppe tvil om at barnas alder er viktigere enn tallet på barn. Barnas alder er imidlertid heller ikke uten betydning for økonomiske formål. I disse husholdningers "liv" faller småbarnsfasen typisk sammen med etableringsfasen, med behov for investeringer i bolig, husholdningsutstyr m.v. Et skille etter barnas alder har også vel så stor betydning for husholdningens inntektsevne som et skille etter tallet på barn. (Inntektsundersøkelsen 1979 viser svært liten forskjell på inntektene til ektepar med barn etter tallet på barn.) Dette gjelder særlig nå med høy yrkesaktivitet blant gifte kvinner. Mens én-inntektsfamilien var den dominerende var det mindre inntektsfleksibilitet i husholdningene og tallet på barn var derfor mer avgjørende for forholdet mellom inntektsevne og forsørgelsesbyrde. En oppdeling etter yngste barns alder gir også mindre behov for å skille mellom "unge" og "gamle" husholdninger, f.eks. å skille etter hovedinntektstakers alder.

6. Forslag til husholdningstypegruppering

Vi skal foreslå to husholdningstypegrupperinger, en forholdsvis detaljert og en mer aggregert. Mellomformer av disse to grupperingene framkommer ved at en nytter den detaljerte oppdeling av én eller flere av gruppene i den aggregerte utgave.

Grupperingen gjelder privathusholdninger og er først og fremst tenkt nyttet på kost- og bohusholdninger.

I disse grupperingene bruker vi følgende definisjoner.

1. Ektepar omfatter både gifte og samboende
2. Barn er ugifte barn til ektepar/mor/far og omfatter foruten egne barn, adoptivbarn og stebarn
3. Familie brukes i familiestatistikkens betydning slik at begrepet omfatter både familekjerne og enslig

		Anslått andel av alle hus- holdninger. Prosent
Den detaljerte grupperingen		
En-familiehusholdninger		
1.	Enslig under 45 år	9
2.	Enslig 45-66 år	7
3.	Enslig 67 år og over	12
4.	Ektepar uten barn, hovedinntektstaker under 45 år	4
5.	Ektepar uten barn, hovedinntektstaker 45-66 år	8
6.	Ektepar uten barn, hovedinntektstaker 67 år og over	7
7.	Ektepar med barn, yngste barn 0-6 år	15
8.	Ektepar med barn, yngste barn 7-19 år	18
9.	Ektepar med barn, yngste barn 20 år og over	5
10.	Mor med yngste barn 0-19 år	4
11.	Far med yngste barn 0-19 år	1
12.	Mor/far med yngste barn 20 år og over	2
Fler-familiehusholdninger		
13.	Enslige	3
14.	Andre husholdninger uten barn 0-19år.	} 5
15.	Andre husholdninger med barn 0-19 år	
Den aggregerte grupperingen		
1.	Enslig	(1-3) 28
2.	Ektepar uten barn	(4-6) 19
3.	Ektepar med barn, yngste barn 0-6 år	(7) 15
4.	Ektepar med barn, yngste barn 7-19 år	(8) 18
5.	Enslig forsørger	(10,11) 5
6.	Andre husholdninger med barn 0-19 år	(15) 4
7.	Andre husholdninger uten barn	(9,12,13,14) 11

Samsvaret mellom den detaljerte grupperingen og husholdningstypegrupperingen i FoB 80 er forholdsvis god. I FoB 80 kan gruppene 1.1 (enslig), 1.2 (ektepar uten barn) og 1.3 (ektepar med barn) konstrueres ut fra den detaljerte grupperingen. Videre kan en konstruere gruppene 1.4 + 1.5 (mor/far med ugifte barn, 2.1 + 3.1 (enslige) og (tilnærmet) 2.2 + 3.2 (enslige og familiekerne).

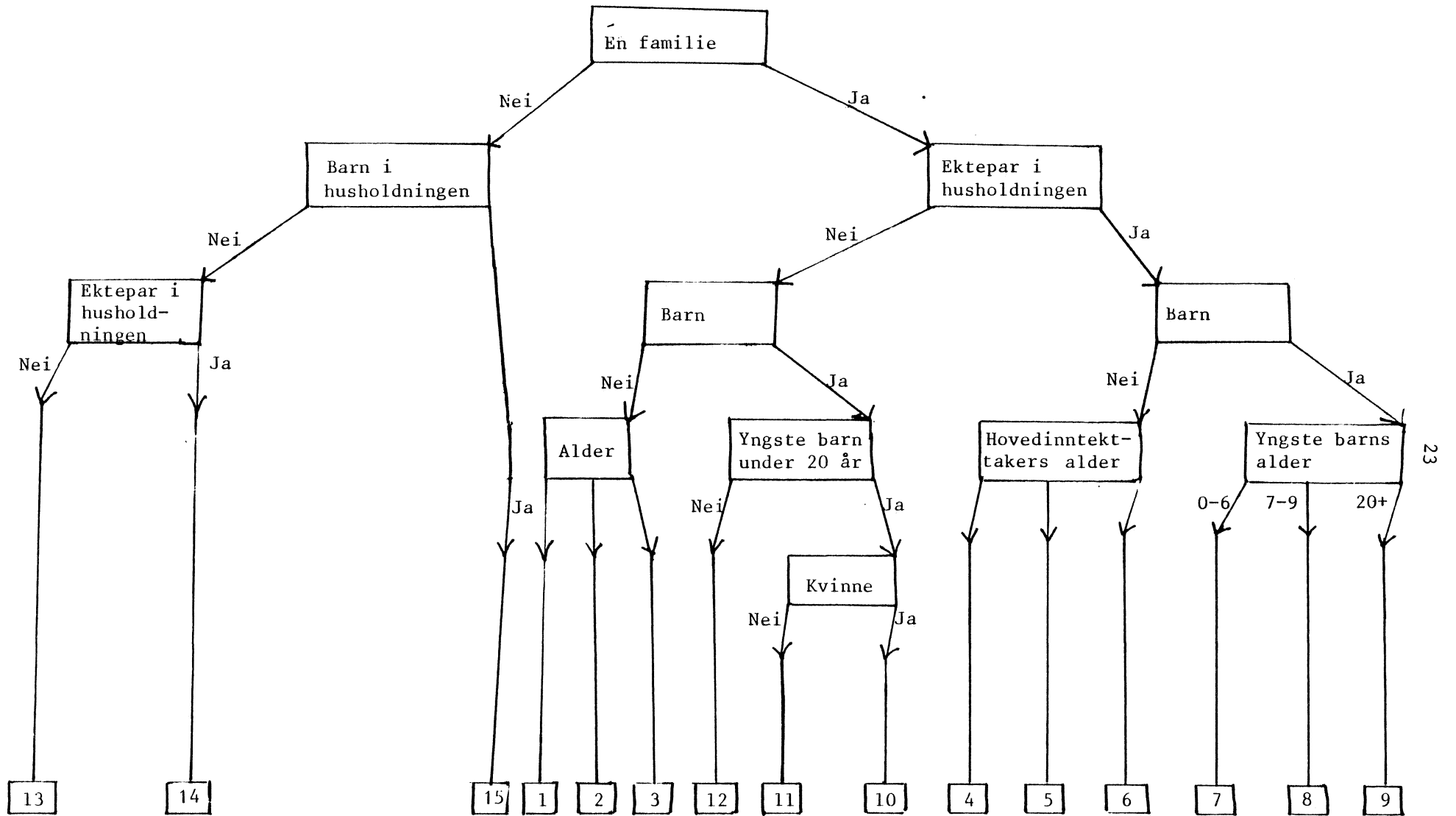
I forhold til forbruksundersøkelsen er de viktigste forskjellene: 1) en annen aldersgrense for barn, 2) ektepar med barn deles etter yngste barns alder, ikke etter tallet på barn, 3) i forbruksundersøkelsen omfatter gruppene bestående av ektepar med barn under 16 år husholdninger der alle barn er under 16 år, mens den foreslåtte grupperingen bestemmes av yngste barns alder, 4) et annet skille etter hovedinntektstakers alder.

Ut fra økonomiske formål med enhusholdningstypegruppering er det viktig å skille mellom ektepar med barn som alle blir forsørget og ektepar med barn hvorav bare noen blir forsørget. Dette er ikke mulig i den foreslåtte inndeling, f.eks. vil gruppen ektepar med barn, yngste barn 7-19 år også omfatte husholdninger der det også er barn over 19 år som forsørger seg selv. Dette trekk ved inndelingen er det som kanskje gjør den mest vanskelig å akseptere ut fra økonomiske formål. Å undersøke om det er mulig å forene de motstridende krav, er antakelig den vanskeligste oppgave en står overfor i det videre arbeid med å standardisere husholdningstypegrupperingen.

I forhold til inntektsundersøkelsen er de viktigste forskjellene: 1) ektepar med barn deles ikke etter tallet på barn, 2) grupperingene "andre husholdninger, 1-2 personer " osv. nyttes ikke.

7. Hvor mye informasjon trenger en for å foreta grupperingen

Vi skal illustrere informasjonsbehovet ved hjelp av et beslutningsdiagram for den mest detaljerte grupperingen. Et slikt diagram er naturligvis noe annet enn en beskrivelse av kodeprosedyren for en husholdningstypegruppering

For én-familiehusholdninger vil en stort sett ha eller kan skaffe de opplysninger som trengs. Vi skal peke på enkelte problemer. Opplysninger om yngste barns alder og om hovedinntektstakers alder vil i noen tilfelle kreve kobling med registre (person-, skatteregister). Og i registerstatikk vil ektepar bare omfatte gifte, ikke samboende.

De største problemene knytter seg til fler-familiehusholdninger. Grupperingen forutsetter at en har opplysninger om ektefellerelasjoner og mor/far-barn relasjoner mellom alle husholdningsmedlemmene. De oversikter over husholdningsmedlemmene som en får i utvalgsundersøkelser inneholder vanligvis bare opplysninger om slektskapsrelasjoner til én person i husholdningen. Familieopplysningene i personregisteret omfatter imidlertid alle ektefelle- og mor/far-barn relasjoner.

HUSHOLDNINGSTYPEGRUPPERINGER I EN DEL STATISTIKKER

Folke- og boligtellingsen 1970

	i 1000	Prosent
Privathusholdninger i alt	1297	100,0
1. Husholdning med 1 familie	1141	
1.1. Enslig	274	21,1
1.2. Ektepar uten ugifte barn	246	19,0
1.3. Ektepar med ugifte barn	559	43,1
1.4. Mor med ugifte barn	51	} 4,7
1.5. Far med ugifte barn	10	
2. Husholdning med 2 familier	136	
2.1. 2 enslige	43	3,3
2.2. Enslig og familiekjerne	70	5,4
2.3. 2 familiekjerner	22	1,7
3. Husholdning med 3 fam. og flere	20	
3.1. Bare enslige	9	0,7
3.2. Enslige og familiekjerner	11	0,9
3.3. Bare familiekjerner	0,4	0,0

Folke- og boligtellingsen 1980

I publikasjonen Boligstatistikk er bohusholdninger fordelt etter husholdningstype.

1. Husholdning med 1 familie		
1.1. Enslig	426	27,9
1.2. Ektepar uten ugifte barn	290	19,0
1.3. Ektepar med ugifte barn	587	38,5
1.4. Mor med ugifte barn	81	} 6,2
1.5. Far med ugifte barn	14	
1.6. Uoppgitt	4	0,3
2. Husholdning med 2 familier		
2.1. 2 enslige	43	2,8
2.2. Enslig og familiekjerne	26	1,7
2.3. 2 familiekjerner	41	2,7

	i 1000	Prosent
3. Husholdning med 3 fam. og flere		
3.1. Enslige	5	0,3
3.2. Enslige og fam. kjerner	4	0,2
3.3. Bare familiekjerner	2	0,1

Forbruksundersøkelsen 1977-79

	Tallet på husholdn.	Prosent
1. En-personhusholdning	585	17
1.1. Hovedinntektstaker u. 40 år	111	3
1.2. Hovedinntektstaker 40-66 år	218	6
1.3. Hovedinntektstaker 67 år og over	256	7
2. Ektepar uten barn	772	22
2.1. Hovedinntektstaker u. 40 år	146	4
2.2. Hovedinntektstaker 40-66 år	387	11
2.3. Hovedinntektstaker 67 år og over	239	7
3. Ektepar med 1 barn u. 16 år	298	9
3.1. Hovedinntektstaker u. 40 år	224	7
3.2. Hovedinntektstaker 40 år og over	74	2
4. Ektepar med 2 barn u. 16 år	454	13
5. Ektepar med 3 el.fl. barn u. 16 år	208	6
4/5.1. Hovedinntektstaker u. 40 år	512	15
4/5.2. Hovedinntektstaker 40 år og over	150	4
6. Enslig forsørger	105	3
7. 2 eller flere voksne enslige	207	6
8. Ektepar uten barn, og andre voksne	433	13
9. Ektepar med barn, og andre voksne	362	11
10. Husholdninger med flere familiekjerner	<u>20</u>	<u>1</u>
I alt	3444	100

Inntekts- og formuesundersøkelsen 1979

	Tallet på husholdn. 1000	Prosent
1. Enslige (én-personhusholdning)	556	33
2. Enslige forsørgere med barn ¹⁾	64	4
3. Ektepar uten barn ¹⁾	332	20
4. Ektepar med 1 barn ¹⁾	129	8
5. Ektepar med 2 barn ¹⁾	190	11
6. Ektepar med 3 barn ¹⁾	84	5
7. Ektepar med 4 barn ¹⁾ el. flere	28	2
8. Andre husholdninger, 1-2 personer	62	4
9. Andre husholdninger, 3 personer	93	6
10. Andre husholdninger, 4 personer	61	4
11. Andre husholdninger, 5 el. flere personer	72	4
	<hr/>	<hr/>
	1671	100

1) barn som det ble gitt barnetrygd, forsørgelsesfradrag, eller særfradrag p.g.a. forsørgelse for

Helseundersøkelsen 1975

1. Enslige og enslige med barn u. 16 år
2. Ektepar uten barn u. 16 år
3. Ektepar med barn u. 16 år
4. Andre husholdninger

Boforholdsundersøkelsen 1981

	Tallet på husholdn.	Prosent
1. Enslig enkeltperson	473	21
2. Ektepar uten barn	465	21
3. Ektepar med 1 barn u. 16 år	170	8
4. Ektepar med 2 barn u. 16 år	288	13
5. Ektepar med 3 barn el. flere barn u. 16 år	98	4
6. Andre husholdninger m.personer u. 16 år	307	14
7. Andre husholdninger med bare voksne	400	18
	<hr/>	<hr/>
	2201	100

Fritidshusundersøkelsen 1970

1. Ektepar uten ugifte barn
2. Ektepar med ugifte barn
3. Enslig mor med ugifte barn
4. Enslig far med ugifte barn
5. Andre husholdninger

FN's anbefaling om husholdningstypeklassifisering til 1980-folketellingene

Gjelder for private husholdninger

	Prosent av alle husholdninger ifølge FoB 1980
1. Husholdning med 1 familiekjerne	
1.1. Ektepar uten barn	
1.1.1. uten andre personer	19,0
1.1.2. med andre personer	
1.2. Ektepar med barn	
1.2.1. uten andre personer	38,5
1.2.2. med andre personer	
1.3. Far med barn	
1.3.1. uten andre personer	
1.3.2. med andre personer	6,2
1.4. Mor med barn	
1.4.1. uten andre personer	
1.4.2. med andre personer	
2. Husholdninger med 2 eller flere fam. kjerner	2,8
3. Husholdninger uten familiekjerner	
3.1. En-person husholdning	27,9
3.2. Fler-person husholdning	3,1

Gruppene 1.1.2., 1.2.2., 1.3.2. og 1.4.2. omfatter ifølge Folketellingen 1980 1,9 prosent av husholdningene.

FAMILIEFASE

Familiefase som personkjennemerke har hittil ikke vært mye brukt i statistikken. I mange sammenhenger er et slikt kjennemerke imidlertid viktig både fordi det skiller mellom befolkningsgrupper som ofte inngår i den offentlige debatt og fordi det skiller grupper etter rollerelasjoner som i høy grad virker inn på andre trekk ved personen.

Den teoretiske bakgrunn for familiefasevariablen er at de rolle-relasjoner til familie - til ektefelle, barn og eventuelt foreldre - som en person har "ervert seg" utgjør viktige betingelser i personens tilværelse. Disse rolle-relasjoner påvirker aktiviteter, behov og muligheter for å dekke disse behov. De viktigste elementer i et familiefasebegrep blir om personen er gift/samboende, har barn og dessuten om personen står ved begynnelsen eller slutten på det "typiske" familiefasemønsteret.

Vi skal først definere de grunnleggende variable som ligger til grunn for familiefasebegrepet.

- 1) Gifte personer omfatter også samboende.
- 2) Barn omfatter også stebarn og adoptivbarn, men ikke fosterbarn.

Disse definisjoner er i overensstemmelse med FN's anbefalinger til familiebegrepet i 1980-folketellingen.

1. Gruppering etter familiefase

Vi skal presentere et forslag til hovedinndeling av personer etter familiefase og senere diskutere en del av de valg som er gjort.

Hovedinndelingen har følgende grupper:

1. Enslige, 16-24 år
2. Enslige 25-44 år
3. Gifte, 16-44 år, uten barn
4. Enslige forsørgere
5. Gifte med barn 0-6 år
6. Gifte med barn, yngste barn 7-19 år
7. Gifte, 45-66 år, uten barn
8. Gifte, 67 år og over, uten barn
9. Enslige, 45-66 år
10. Enslige, 67 år og over

I de tilfeller der det er behov for færre grupper foreslår vi følgende inndeling:

1. Yngre enslige	(1,2)
2. Yngre ektepar uten barn	(3)
3. Familier med barn	(4,5,6)
4. Eldre ektepar uten barn	(7,8)
5. Eldre enslige	(9,10)

Registreringsbehovet for en slik inndeling vil være:

- A. Ekteskapeleg status
- B. Alder
- C. Ugifte barn i husholdningen
- D. Alder for yngste barn.

Et hovedskille i inndelingen er skillet mellom gifte (medregnet samboende) og enslige. Vi gjør ikke noe skille mellom ugifte og før gifte. Ugifte og før gifte med barn blir gruppert som enslige forsørgere. Som nevnt er bakgrunnen for familiefaseinndelingen forskjeller i rollerelasjonene til familie. En kunne derfor argumentere for et skille mellom ugifte og før gifte fordi en større andel av de siste vil ha ikke-hjemmeboende barn, eventuelt kunne en tenke seg et skille mellom enslige med og uten ikke-hjemmeboende barn. Vi vurderer det likevel slik at dette skillet ikke er av så generell interesse at det forsvaret det økte registreringsbehov. I de tilfelle der dette er av interesse får en behandle det som et særskilt kjennemerke ved personene, og ikke bygge det inn i familiefaseinndelingen.

Et annet hovedskille i familiefaseinndelingen er mellom gifte personer med og uten barn, og mellom enslige forsørgere og andre enslige. Skillet mellom barn og voksen i statistikken skjer vanligvis ved 16 år, det gjelder f.eks. ulike husholdningstypeklassifiseringer, eller ved 20 år, f.eks. i familiestatistikken. I FN's anbefalinger til folketellingen i 1980 overlater en til de enkelte land å sette grensen mellom barn og voksen. Derimot har en anbefalinger om bare å regne med ugifte hjemmeboende barn.

Det synes vanskelig å argumentere for en grense mellom barn og voksne ved 16 år. Både ut fra argumenter som går på skolegang, forsørgeransvar og foreldreansvar er det store flertall av 16-åringer lik yngre barn.

Hvor høyt en skal sette en slik aldersgrense blir i noen grad et spørsmål. Vi vil derfor foreslå at en følger familiestatistikken og regner 0-19-åringer som barn (men slik at alder defineres som alder ved

utgangen av året). I Levekårsundersøkelsen 1980 satte en aldersgrensen ett år lavere (den samme som blir brukt i Undersøking av Levnadförhållanden i Sverige). Det er imidlertid neppe noen tungtveiende grunner (bortsett fra sammenliknbarhet) for å velge denne grensen framfor familiestatistikken. Ungdomsundersøkelsen 1980 viser at henholdsvis 79, 66 og 53 prosent av 17, 18 og 19-åringene gikk på skole eller studerte. Levekårsundersøkelsen 1980 viser at henholdsvis 83, 70, 64 og 37 prosent av 18, 19, 20 og 21-åringer bodde hjemme hos foreldrene.

Tabell 1 gir en antydning om hva en endret aldersgrense i forhold til Levekårsundersøkelsen 1980 betyr. Av tekniske grunner er aldersgrensen barn/voksen satt til 20 år.

Tabell 1. Personer 16-79 år etter to familiefaseinndelinger.

	Alle	Enslige 16-24 år	Enslige 25-44 år	Gifte uten barn 16-44 år	Enslige forsørgere	Gifte med barn		Gifte uten barn		Enslige	
						Yngste barn 0-6 år	7-18/7-20 år	45-66 år	67-79 år	45-66 år	67-79 år
Familiefase 1 ¹⁾	3 885	467	172	263	93	742	754	721	269	212	192
Familiefase 2 ²⁾	3 885	467	170	261	99	742	840	638	268	208	192

1) Barn 0-18 år

2) Barn 0-20 år

Som en kunne vente fører endringen i det vesentlige til forskjvninger mellom gruppene gifte med eldre barn og gifte, 45-66 år, uten barn. Gruppen enslige forsørgere øker litt.

Vårt forslag innebærer en hovedoppdeling av personer i enslige og gifte og av gifte etter om de har barn eller ikke. Disse hovedgruppene deles videre opp etter noe forskjellige kriterier.

Gifte uten barn inndeles etter alder i gruppene 16-44 år, 45-66 år og 67 år og over. Vi har ikke sett noe behov for å skille mellom gifte uten barn, 16-24 og 25-44 år.

Gifte med barn er inndelt etter alder på yngste barn. Dette skyldes at rollerelasjonene til barn varierer sterkt med barnets alder. En kan diskutere om en burde foreta en ytterligere oppdeling av gruppen med yngste barn i alderen 7-19 år eller yngste barns alder. For visse formål der forsørgelsesbyrde er interessant vil muligens også en inndeling etter tallet på barn være nyttig.

Enslige uten barn blir gruppert etter alder med gruppene 16-24, 25-44, 45-66 og 67 år og over. For visse formål kan det være av interesse å skille mellom enslige som bor hos foreldrene og andre (det ble f.eks. gjort for enslige i alderen 16-24 år i Levekårsundersøkelsen 1980). Dette skillet er først og fremst interessant der en er opptatt av levestandard, av økonomi, boforhold, forbruk. For slike formål kan en foreta en videre oppdeling av enslige 16-24 år, eventuelt enslige 25-44 år, men slik at en kan komme fram til hovedkategoriene i familiefasevariablen ved sammenslåing.

Det har vært diskutert om grupperingen 16-24 år er å foretrekke framfor 16-19 år og 20-29 år. Det er antakelig det trekk ved den foreslåtte familiefaseinndelingen som det rår størst usikkerhet omkring. Særlig gruppen 16-19 år er spesiell i mange sammenhenger. De blir jo også definert som barn i familiefasegrupperingen ellers. Om 20-24-åringene "likner mest" på 16-19-åringene kan naturligvis reises som et empirisk spørsmål i det enkelte tilfelle. Bak denne diskusjonen om aldersgrenser ligger det imidlertid forestillinger om at i denne aldersperiode skjer det en selvstendigjøring m.h.t. familie, en overgang fra oppvekstfamilien til "egen" familie, samt forestillinger om en overgang fra en utdanningsaktiv til yrkesaktiv tilværelse.

Tabell 2. Enslige i alderen 16-29 år.

	Alle	16-19 år	20-24 år	25-29 år
Enslige i prosent av alle.....	49	93	49	18
Andel som bor hos foreldre.....	73	87	66	43
Andel som er skoleelev, student	49	65	38	23
Tallet på enslige.....	544	278	189	77

Gruppen av 16-19 åringer står ved begynnelsen av overgangen til egen familie og yrkesaktiv tilværelse. Halvparten av 20-24 åringene er gifte, av enslige i alderen 20-24 år er det ennå flertallet som bor i oppvekstfamilien, mens godt over halvparten har blitt yrkesaktive. Det store flertallet av 25-29 åringer har forlatt oppvekstfamilien, det samme gjelder de enslige. Av de enslige er omlag 3/4 ikke lenger i utdanning.

Vi vil foreslå at en som grunnleggende familiefaseinndeling for enslige deler i enslige 16-24 år, 25-44 år, 45-66 år og 67 år og over, men med mulighet for en oppdeling av enslige 16-24 år.

1. etter om de bor hos foreldre eller ikke
2. i 16-19 åringer og 20-24 åringer.

Den siste gruppen som inngår i familiefasegrupperingen er enslige forsørgere. Dette er personer som ikke er gift eller samboende og som har barn i alderen 0-19 år. Gruppen enslige forsørgere omfatter både personer som bor alene med sine barn og enslige forsørgere som bor sammen med andre voksne.

2. Familiefaseinndelinger i ulike undersøkelser

Ferieundersøkelsen 1978

Ugifte og tidligere gifte enslige¹⁾
Gifte med barn under 14 år
Gifte uten hjemmeboende barn
Andre

Folketellingen 1970

Tidlig familiefase (TFF)
Tidlig barnefostringsfase (TBF)
Sen barnefostringsfase (SBF)
Sen familiefase (SFF)
Uoppgitt (U)

1) Det framgår ikke i publikasjonen om en bare regner med én-person-husholdninger.

NB! Dette er en gruppering av familier ikke av personer.

Familiene grupperes på familiefase på grunnlag av følgende kombinasjoner av egenskaper ved familier eller personer i familien:

Egenskaper	En-person-familie	Familietype				
		Ektepar uten ugifte barn		Ektepar med ugifte barn ²⁾	Mor ¹⁾ med ugifte barn ²⁾	Far ¹⁾ med ugifte barn ²⁾
		Hustru under 40 år	Hustru 40 år eller mer			
En-personfamilie, personen under 40 år	TFF					
En-personfamilie, personen 40 år eller mer ...	SFF					
Gift kvinne i familien:						
Barnetall ³⁾ = 0		TFF	SFF			
Barnetall ³⁾ = 1 eller høyere:						
Alder yngste barn = Under 16 år		U	SFF	-	-	
Alder yngste barn = 16 år eller mer		SFF	SFF	-	-	
Alder yngste barn = Uoppgitt ⁴⁾		U	SFF	-	-	
Barnetall = Uoppgitt		U	SFF	-	-	
Alder til yngste hjemmeværende ugifte barn i familien:						
Under 10 år				TBF	TBF	
10-19 år				SBF	SBF	
20 år eller mer				SFF	SFF	

1) Medregnet gift mor/far som ikke bor sammen med ektefellen.

2) Medregnet adoptivbarn og stebarn, men ikke fosterbarn.

3) Medregnet adoptivbarn, men ikke stebarn og fosterbarn.

4) Tallet på barn ikke lik antall fødselsår for barn.

Levekårsundersøkelsen 1980

Enslige, 16-24 år, som bor hos foreldre

Andre enslige, 16-24 år

Enslige, 25-44 år

Gifte, 16-44 år, uten barn

Enslige forsørgere

Gifte med barn 0-6 år

Gifte med yngste barn 7-18 år

Gifte, 45-66 år, uten barn

Gifte, 67-79 år, uten barn

Enslige, 45-66 år

Enslige, 67-79 år

Kvinner arbeid, 1980

- Enslige som bor alene
- Enslige som bor sammen med andre
- Ektepar/samboende uten barn
- Ektepar/samboende med barn
- Enslige forsørgere

Tidsnyttingsundersøkelsen 1980-81

- Enslige 16-24 år i foreldrehusholdning
- Enslige 16-44 år ellers
- Gifte 16-44 år uten barn
- Enslige forsørgere
- Gifte med barn under 7 år
- Gifte med yngste barn 7-18 år
- Gifte 45-74 år uten barn
- Enslige 45-74 år

3. Spørsmål som er grunnlag for familiegruppering

For å kunne inndelegere personer etter familiefase trenger en i tillegg til personenes alder å kjenne:

1. ekteskapelig status
2. om personen har ugifte hjemmeboende barn
3. alder på yngste barn.

1. Hva er din ekteskapelige status?

☐	Ugift
☐	Gift/samboende
☐	Enke/enkemann
☐	Separert
☐	Skilt

2. Har du barn som bor hos deg? Regn også med stebarn og adoptivbarn, men ikke gifte barn.

☐	Ja	_____
☐	Nei	_____

3. Hvilket år er yngste barn født?

År